

Medi Obert i impacte en la reincidència

Manel Capdevila Capdevila i Marian Martínez García
Àrea d'investigació i Formació en Execució penal

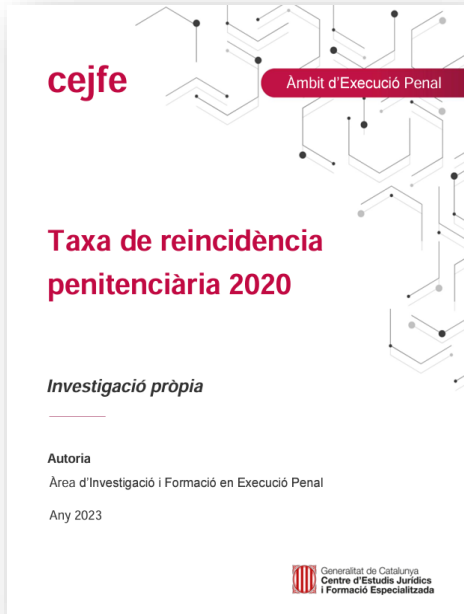
Sessió d'investigació. Segones oportunitats: 3r grau i reinserció

5 de març de 2025

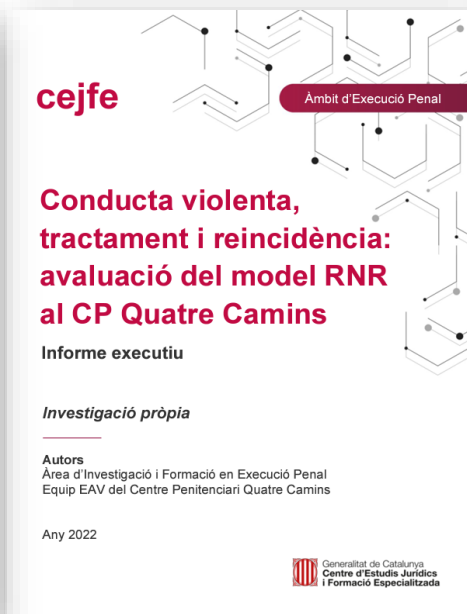


Generalitat de Catalunya
**Centre d'Estudis Jurídics
i Formació Especialitzada**

Les fonts



<https://cejfe.gencat.cat/ca/recerca/cataleg/crono/2023/taxa-reincidencia-penitenciaria/index.html>



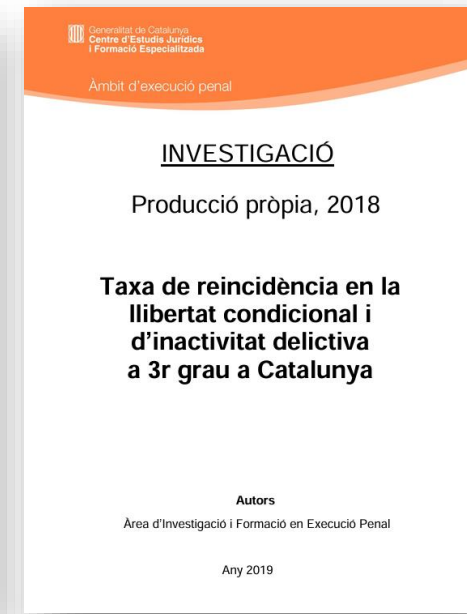
https://cejfe.gencat.cat/ca/recerca/cataleg/crono/2022/conducta_violenta_modelRNR_CPCQ/index.html



<https://cejfe.gencat.cat/ca/recerca/cataleg/crono/2022/excarceracions-alt-risc/>



<https://cejfe.gencat.cat/ca/recerca/cataleg/crono/2021/avaluacio-projecte-CerclesCat-4t-informe/>



<https://cejfe.gencat.cat/ca/recerca/cataleg/crono/2019/taxa-reincidencia/>

La finalitat de la institució penitenciària

Art.1 LOGP 1979 Les institucions penitenciàries

tenen com fi principal la reeducació i la reinserció social....

...tasca assistencial i suport per a interns i excarcerats

(RE) INSERCIÓ

- 1-Desistent
- 2-Inserció social

- 1-RisCanvi
- 2- RNR
- 3- PIT itineraris
- 4- Programes especialitzats



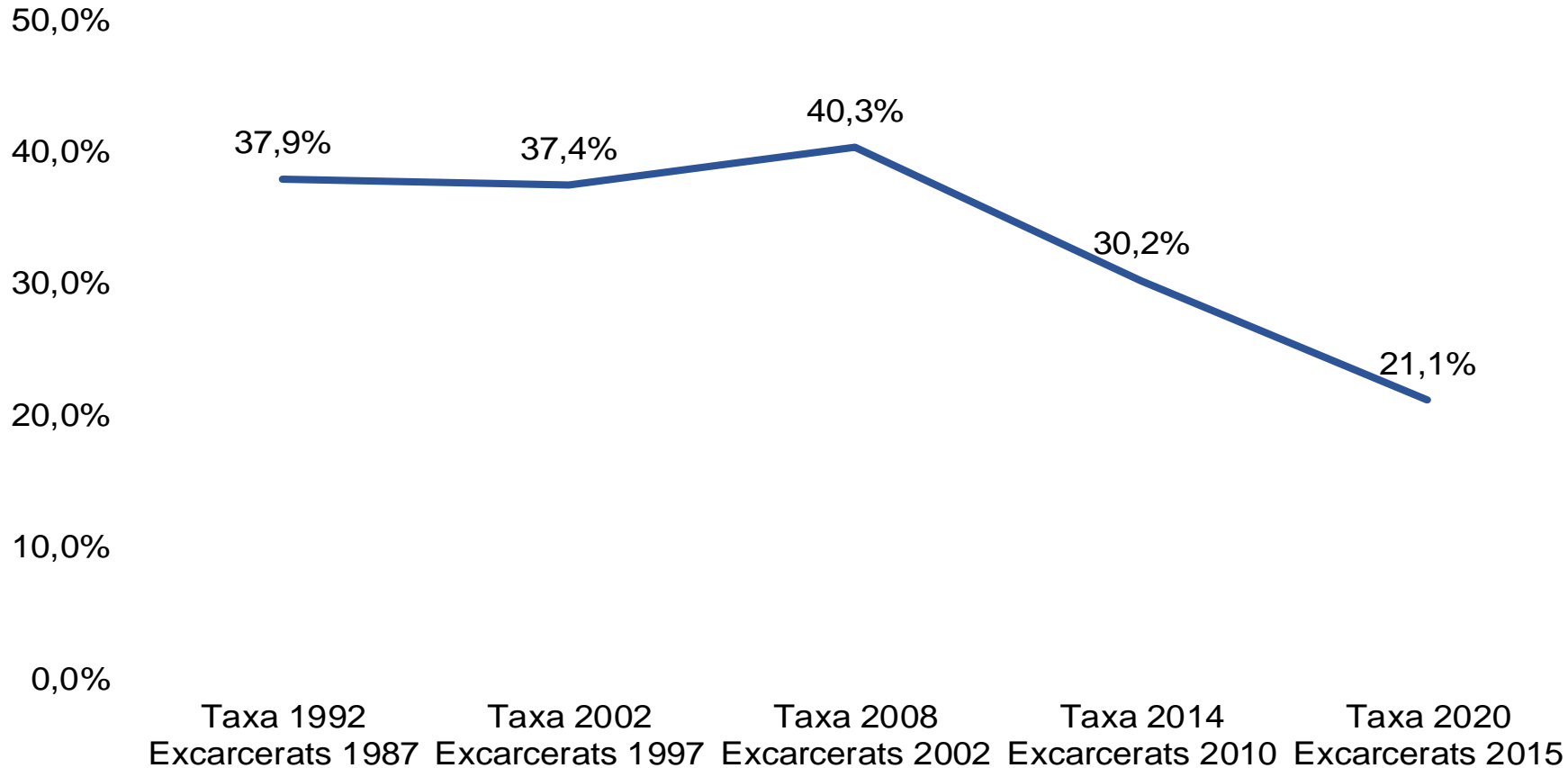
....així com la retenció i custòdia dels detinguts, presos i penats.

INCAPACITACIÓ

- 1-Control social
- 2-Seguretat

- 1-Mesures estàtiques
- 2- Mesures dinàmiques
- 3-Mesures coercitives
- 4- Mediació i resolució de conflictes

Taxa de reincidència penitenciària: evolució



Descens de 9,1 punts respecte de la mesura anterior

Descens de 19,2 punts en els darrers 12 anys següent



Què ha canviat en el funcionament penitenciari en aquests 12 darrers anys?

1. **IMPLEMENTACIÓ GENERAL DEL DIAGNÒSTIC**
mitjançant l'avaluació del risc: *RisCanvi*



2. **IMPLEMENTACIÓ GENERAL DE LA INTERVENCIÓ**
mitjançant el model RNR (risc, necessitat, responsivitat)

3. Millora dels **programes de tractament** penitenciari
avaluats pel CEJFE

The logo for CEJFE is a white rectangular box with a soft shadow, containing the text 'cejfe' in a red, lowercase, sans-serif font.

cejfe

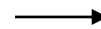
4. **AVALUACIÓ i PROPOSTES DE CANVI** mitjançant les evidències:
més formació, més foment de la recerca i més avaluacions de polítiques públiques

Què ha canviat en el funcionament penitenciari?

Què es fa de diferent respecte la taxa de fa 12 anys?

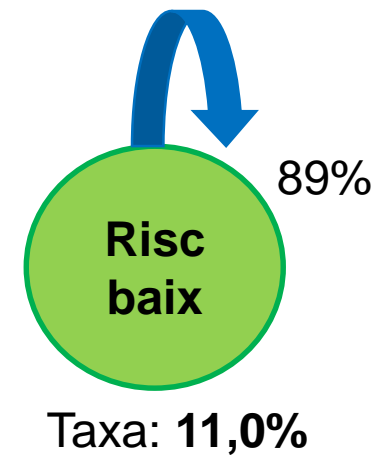
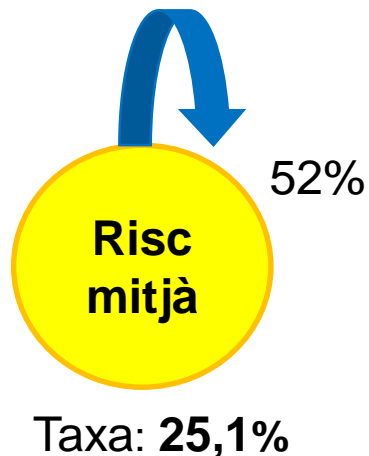
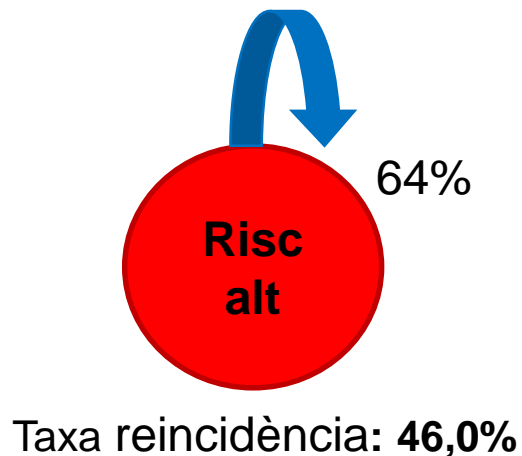
Avaluació i diagnòstic amb *RisCanvi*

Taxa 2008	Taxa 2014	Taxa 2020
No existia	19,2% casos	74,8% casos



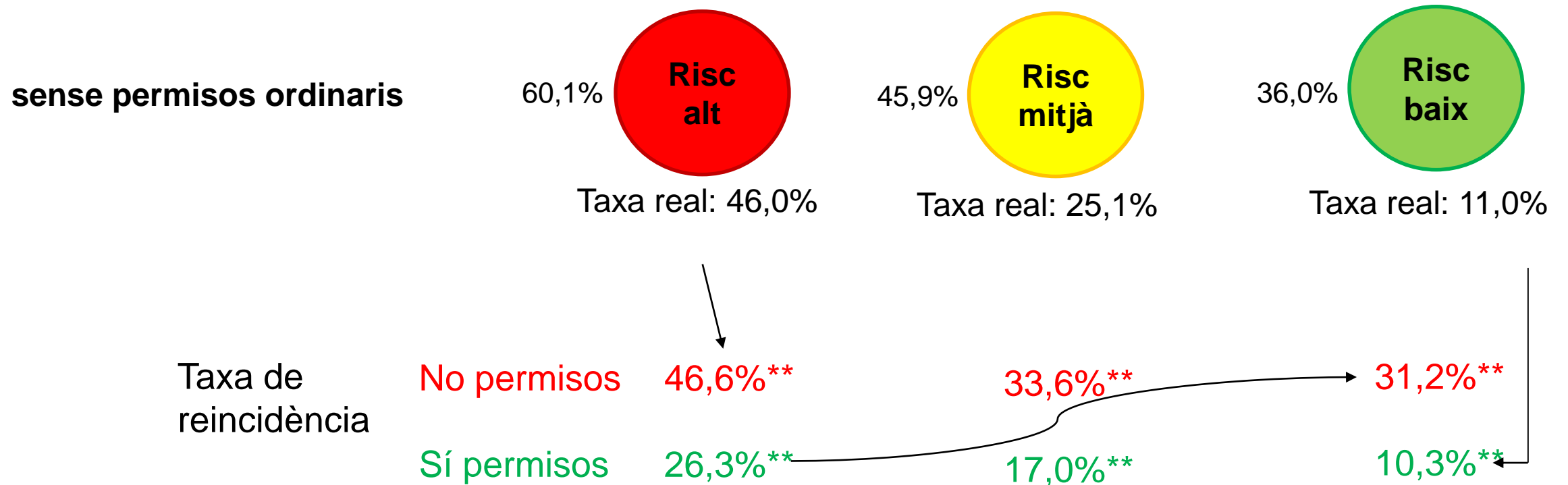
Valoració inicial *RisCanvi*

	N	%
Risc alt:	296	10,9%
Risc mitjà:	499	18,3%
Risc baix:	1.931	70,8%



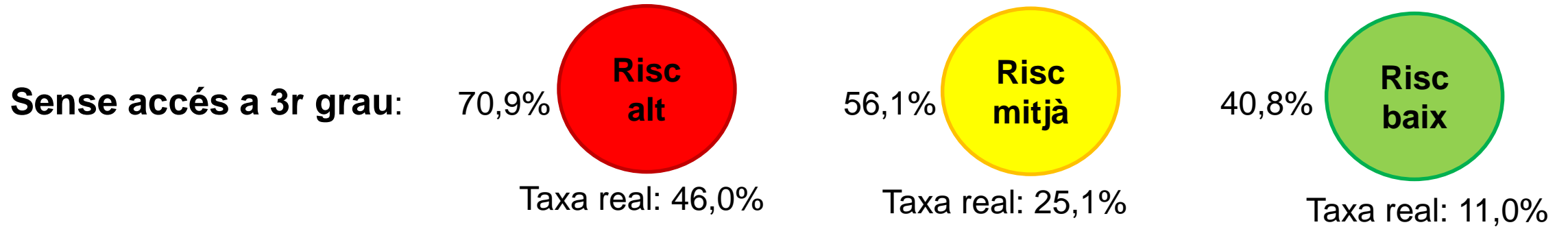
Què ha canviat en el funcionament penitenciari?

Model de gestió del risc: RNR (risc – necessitat – responsivitat)



Què ha canviat en el funcionament penitenciari?

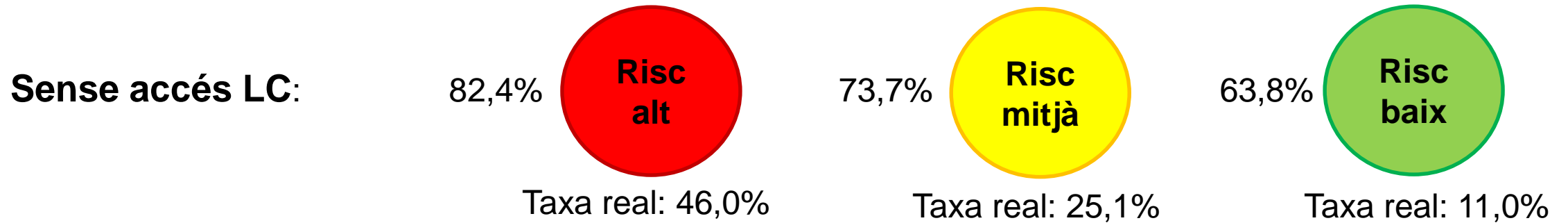
Model de Gestió del Risc: RNR (risc – necessitat – responsivitat)



Taxa de reincidència	No 3r grau	45,2%	33,2%	30,3%
	Sí 3r grau	22,1%	13,7%	9,2%

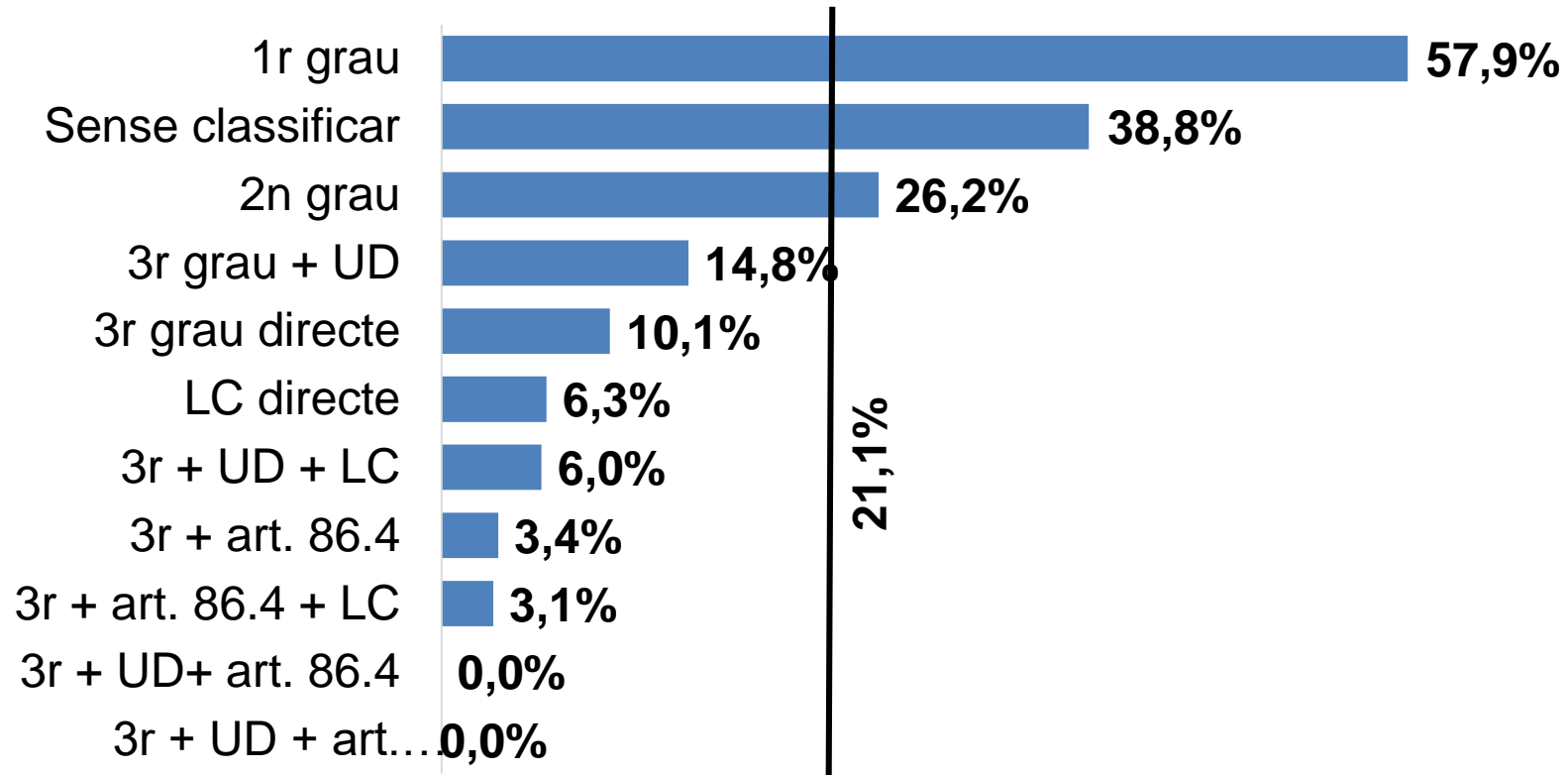
Què ha canviat en el funcionament penitenciari?

Model de Gestió del Risc: RNR (risc – necessitat – responsivitat)



Taxa de reincidència	No LC	42,7%	28,5%*	16,8**
	Sí LC	-	12,5%*	5,8**

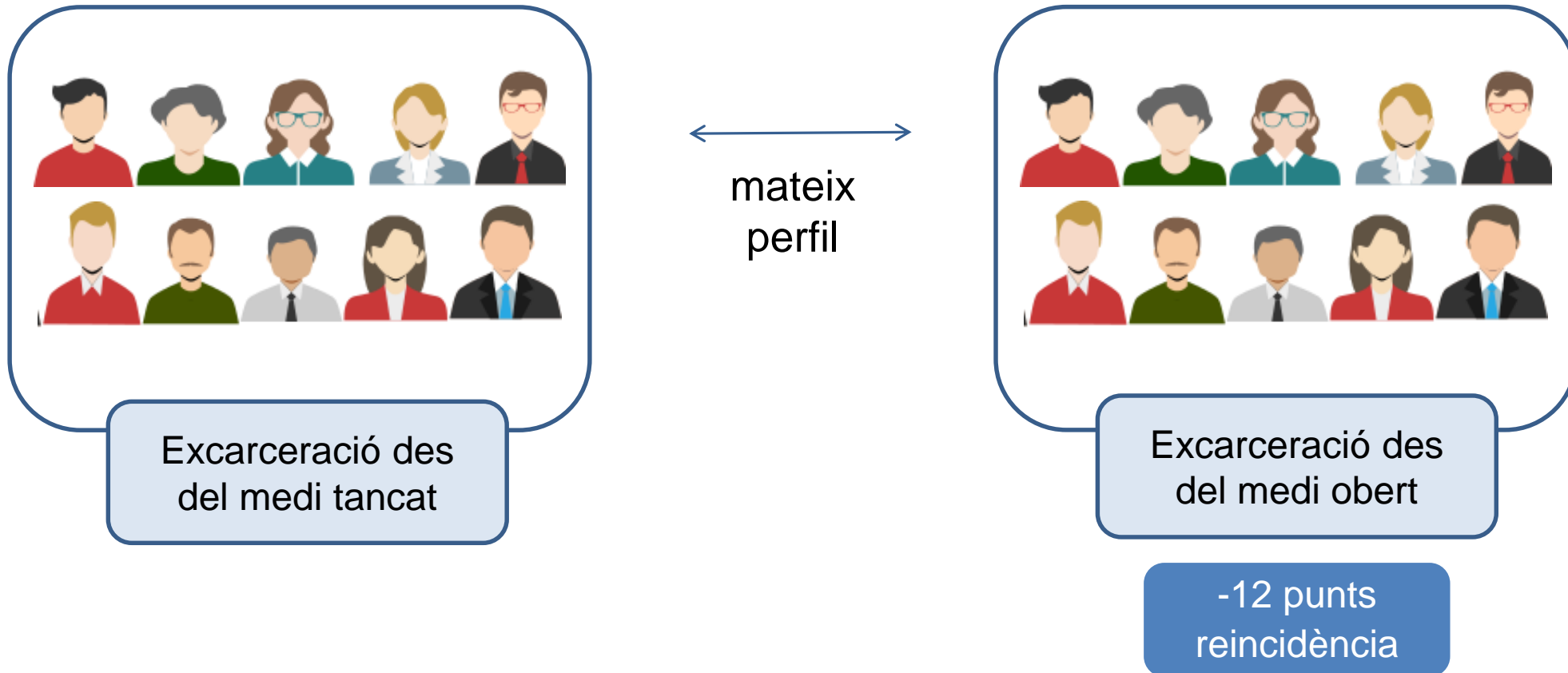
Taxes de reincidència segons tipus de sortida de presó



Les sortides esglaonades de presó i la progressió en la reducció del control s'han mostrat els millors indicadors de la reducció de la reincidència, sobretot si inclou la llibertat condicional

Reducció de les taxes de reincidència segons sortida

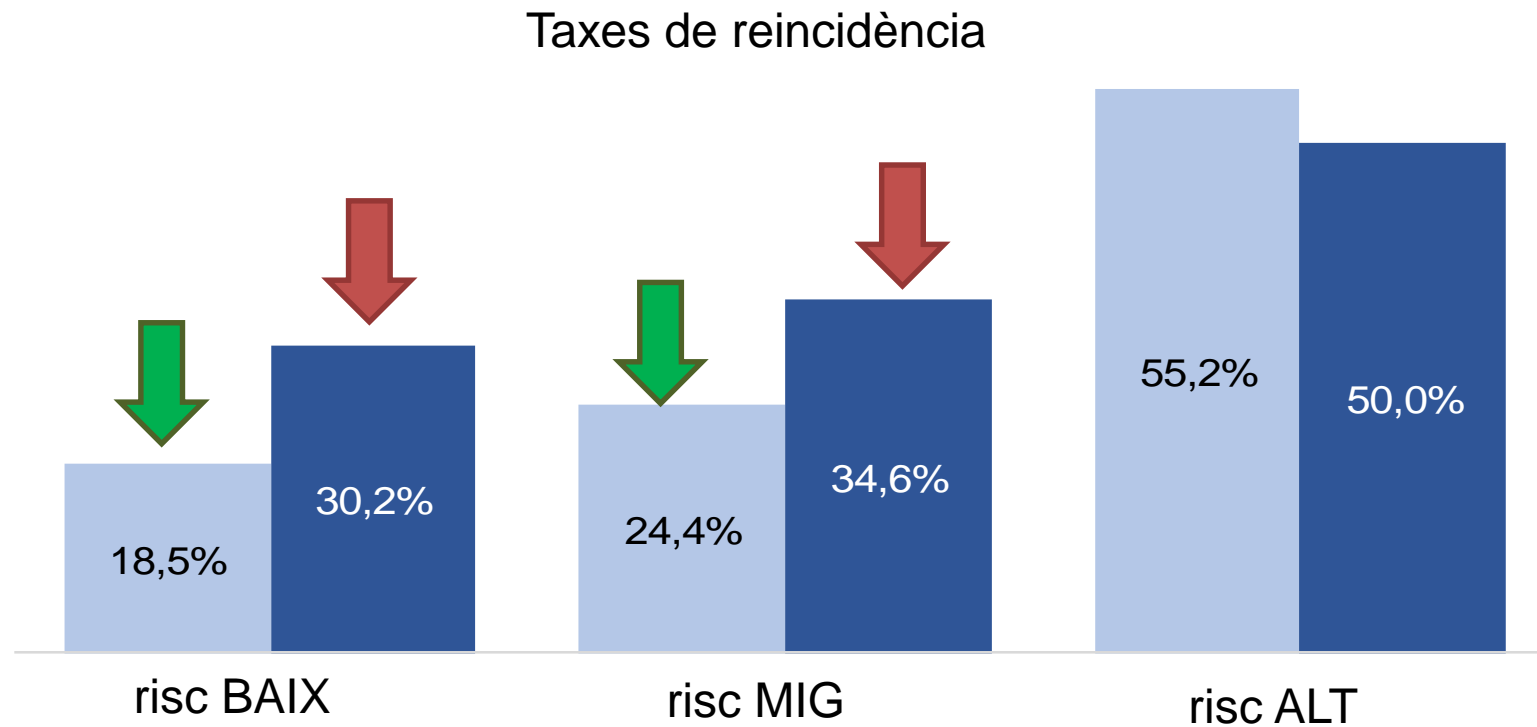
Anàlisi de Propensitat IPW (*Inverse Propensity Weighting*)



Amb el mateix perfil, finalitzar la condemna de forma progressiva des de medi obert obté una **reducció de 12 punts** en la taxa de reincidència

Efecte iatrogènic de no aplicar correctament el model RNR en VIGE

- Sí fa tractament especialitzat dins del centre penitenciari
- No fa tractament especialitzat dins del centre penitenciari



El model RNR funciona

Risc Baix



- ✓ Un 30,3% delictes violents es classifica ja **inicialment en 3r grau**
- ✓ **Absència de regressions de grau**

Risc Mig



- ✓ Es produeix una **reducció** significativa d'**incidents**
- ✓ **Reducció d'expedients** disciplinaris per faltes greus
- ✓ **Millora** en la **conducta** (reducció de valoracions negatives en el SAM)
- ✓ S'ha **reduït el temps** que passa fins que es fa el programa de tractament

Risc Alt



I això funciona?

cejfe

Àmbit d'Execució Penal

**Conducta violenta,
tractament i reincidència:
avaluació del model RNR
al CP Quatre Camins**

Informe executiu

Investigació pròpia

Autors
Àrea d'Investigació i Formació en Execució Penal
Equip EAV del Centre Penitenciari Quatre Camins

Any 2022

Generalitat de Catalunya
Centre d'Estudis Jurídics
i Formació Especialitzada

El model RNR funciona

Evidència empírica

Taxa de reincidència (general)	
Global penitenciària	CP Quatre Camins model R-N-R
21,1%	14,7%

Taxa de reincidència violenta	
Global penitenciària	CP Quatre Camins model R-N-R
19,5%	8,2%

En una presó com Quatre Camins (1.200 interns) implica una reducció de **46 reincidents/any**

Significa un mínim de **13 víctimes menys** associades a les reincidències violentes

Significa un estalvi de **85 anys** d'estada a presó

cejfe

Àmbit d'Execució Penal

**Conducta violenta,
tractament i reincidència:
avaluació del model RNR
al CP Quatre Camins**

Informe executiu

Investigació pròpia

Autors
Àrea d'Investigació i Formació en Execució Penal
Equip EAV del Centre Penitenciari Quatre Camins

Any 2022

Generalitat de Catalunya
Centre d'Estudis Jurídics
i Formació Especialitzada

Condemnats amb alt risc de reincidència per delictes sexuals



cejfe

Ambit d'Execució Penal

Avaluació del projecte
CerclesCat

4t informe

Investigació pròpia

Autors

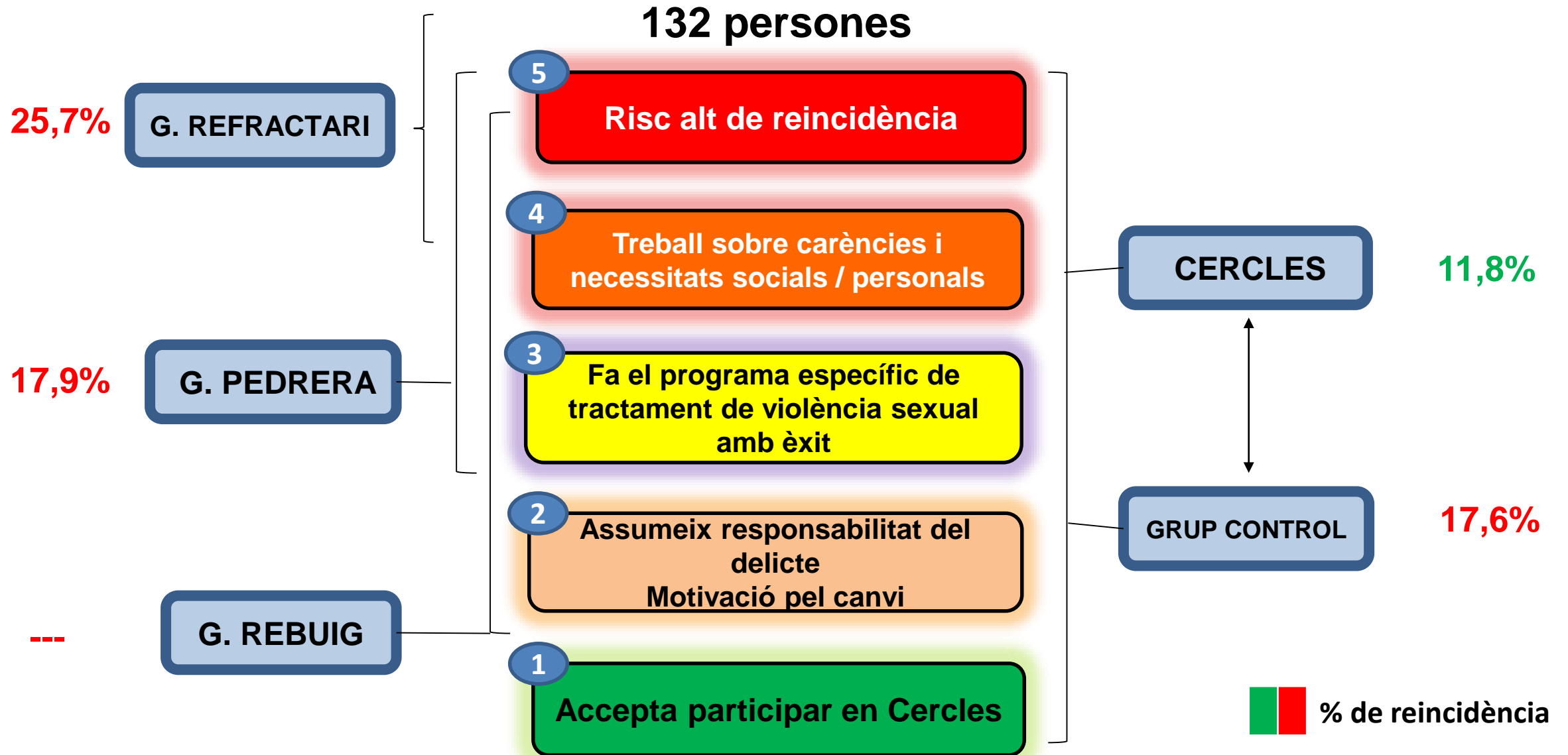
UNIVERSITAT DE BARCELONA

Generalitat de Catalunya
Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada

Generalitat de Catalunya
Departament de Justícia
Secretaria de Mesures Penals,
Reinserció i Atenció a la Victima



Taxa reincidència: condemnats amb alt risc de reincidència per delictes sexuals



Taxa reincidència: condemnats amb alt risc de reincidència per delictes sexuals



Processos de reinserció: CerclesCat

INDICADORS de Qualitat . Nombre de MC (Membre central) que...	2017	2018	2019
Creen/amplien la xarxa social	20%	34,37%	67,77%
Comencen una activitat laboral	28%	56,51%	60,73%
Mantenen activitat laboral un mínim 3 mesos		42,25%	65,83%
Inicien vinculació en activitats socials o de lleure	32%	44,19%	35,55%
Mantenen vinculació en activitats socials o de lleure un mínim de 3 mesos		43,43%	30,63%
Disminueix el risc dinàmic al finalitzar el Cercle		25%	66,66%
Sol·liciten deixar el Cercle	0%	12,50%	3,70%
Fan una correcta utilització del Cercle	37%	87,50%	92,58%
Cometen nou delictes	3%	12,50%	3,33%
Cometen nou delictes (no sexual) i que segueixen en el Cercle	3%	0%	3,33%

Processos de reinserció: CerclesCat

INDICADORS de Qualitat . Nombre de MC (Membre central) que...	2017	2018	2019
Creen/amplien la xarxa social	20,00%	34,37%	67,77%
Comencen una activitat laboral	28,00%	56,51%	60,73%
Mantenen activitat laboral un mínim 3 mesos		42,25%	65,83%
Inicien vinculació en activitats socials o de lleure	32,00%	44,19%	35,55%
Mantenen vinculació en activitats socials o de lleure un mínim de 3 mesos		43,43%	30,63%
Disminueix el risc dinàmic al finalitzar el Cercle		25,00%	66,66%
Sol·liciten deixar el Cercle	0%	12,50%	3,70%
Fan una correcta utilització del Cercle	37,00%	87,50%	92,58%
Cometen nou delictes	3,33%	12,50%	3,33%
Cometen nou delictes (no sexual) i segueixen en el Cercle	3,33%	0%	3,33%

Legislació comparada: requisit temporal per la concessió de la LC

Generalitat de Catalunya
Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada

Àmbit d'execució penal

INVESTIGACIÓ
Producció pròpia, 2018

Taxa de reincidència en la llibertat condicional i d'inactivitat delictiva a 3r grau a Catalunya

Autors
Àrea d'Investigació i Formació en Execució Penal

Any 2019

- Requisit temporal **ordinari**
- Requisit temporal **extraordinari**
- (R)** reincidents
- * Varia en funció dels anys de condemna

Catalunya i Espanya som els territoris europeus amb pitjors condicions temporals per l'accés a la llibertat condicional

	Part de la condemna que cal haver complert								Altres condicions	
	1/3	2/5	1/2	3/5	2/3	3/4	4/5	7/8	Cadena perpètua (anys)	Temps mínim
Espanya									25, 35	
Catalunya									25, 35	
Hongria										
Irlanda										1 mes
Suècia										1 mes
Malta*										12 mesos
Dinamarca									12	2 mesos
Alemanya									15	2 o 6 mesos
Romania										
Sèrbia										
Kosovo									40	
República Txeca									20	
Portugal										
Polònia									25	6 mesos, 12 (R)
Luxemburg									15	3 o 6 mesos
Letònia									25	
Itàlia									26	30 mesos, 54 (R)
França									18, 22 (R)	
Finlàndia									12	14 dies
Estònia									30	6 mesos
Eslovènia									25	
Eslovàquia									25	
Escòcia										
Croàcia										
Bulgària										
Àustria									15	3 mesos
Anglaterra i Gal·les									15	
Grècia									20, 25 (drogues)	

Fonts: Padfield et al. (2010); Flore, D. et al. (2011); Confederation of European Probation; Hajdari (2016)

Legislació comparada: requisits addicionals per la concessió de la LC

a Estar en 3r grau penitenciari

b Bon resultat en els tractaments

c Consideració de la personalitat i vida anterior

d Possibilitat d'allotjament i de feina o de suport familiar a l'exterior

e Al·legacions de la víctima amb relació a la decisió que dicti el jutge de vigilància penitenciària (tot i que no és un requisit per se, pot afectar el procés d'obtenció de l'LC)

f Supervisió de conducta durant l'LC

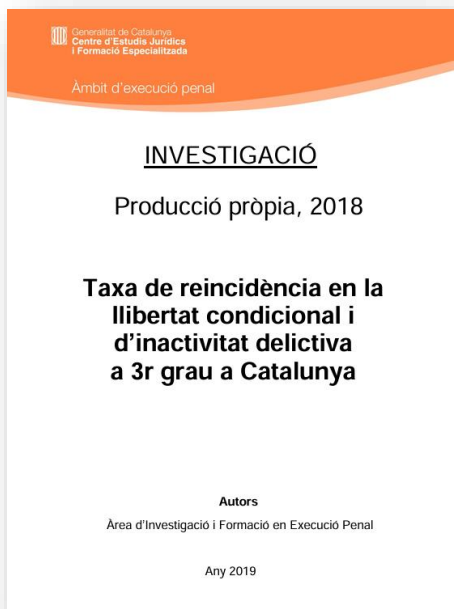
g Tractament toxicomanies/salut mental

Catalunya i Espanya som els territoris europeus amb més requisits afegits que restringeixen l'accés a la llibertat condicional

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de Flore et al. (2011); Confederation of European Probation i Hajdari (2016)

	Bon pronòstic	Bona conducta al centre	En relació a la víctima		Altres
			Responsabilitat Civil	Actitud reparadora	
Catalunya / Espanya	✓	✓	✓		✓ ^{a, c, d, e}
Eslovènia	✓	✓		✓	✓ ^b
Croàcia	✓	✓			✓ ^c
Itàlia	✓	✓	✓		
Bèlgica	✓			✓	
Dinamarca	✓				✓ ^{d, f}
Hongria	✓	✓			
Lituània		✓	✓	✓	
Rep. Txeca	✓	✓			
Eslovàquia	✓	✓			
Grècia	✓	✓			
Letònia	✓		✓		✓ ^g
Portugal	✓	✓			
Anglaterra i Gal·les	✓				
Àustria	✓				
Escòcia	✓				
Estònia	✓				✓ ^f
França	✓				
Irlanda	✓				
Països Baixos		✓			
Polònia	✓				
Romania	✓				✓ ^a
Sèrbia	✓	✓			
Luxemburg	✓	✓	✓		
Kosovo	✓	✓			

Percentatge d'interns que finalitzen condemna en medi obert



Catalunya i Espanya es troben en la franja baixa d'aplicació de medi obert malgrat ser la millor manera de reduir la reincidència

Territori	Percentatge d'interns que exhaureixen la condemna en medi obert
Finlàndia	100%
Suècia	100%
Malta	90%
Eslovàquia	79%
Romania	73%
Lituània	58%
Croàcia	55%
Bulgària	51%
Hongria	40%
Letònia	38%
Catalunya/Espanya	32%
Alemanya	30%
Portugal	28%
República Txeca	25%
Dinamarca	20%
Bèlgica	14%
França	9%

Font: Elaboració pròpia a partir de Tébar (2006) i Ibáñez i Cid (2016)

Conclusions i propostes

Finalitzar el compliment íntegre de la condemna **en medi obert** és la millor garantia per apropar la persona penada a:

- ✓ Millorar la **seguretat** penitenciària
- ✓ Assolir el **desistiment** delictiu
- ✓ Apropar-la a la **reinserció social**

Conclusions i propostes

- ✓ No més *populisme punitiu*: enduriment Codi penal sense estudis ni dades que ho avalin
- ✓ Recomanacions europees van en sentit contrari de les mesures preses en les reformes del Codi penal espanyol
- ✓ Caldria revertir-ne algunes de molt contraproductives, com la suspensió de la condemna en l'aplicació de la llibertat condicional

Conclusions i propostes

El sistema penitenciari té encara **molt marge de maniobra** per millorar el model d'intervenció i el desistiment delictiu, si aposta per:

- ✓ Fomentar la **classificació inicial en 3r grau** de les persones amb risc inicial **baix**
- ✓ Fomentar les **sortides ordinàries** a partir de la **1/4 part de la condemna**, excepte en els casos que es recomani el contrari amb informes raonats
- ✓ **Classificar automàticament en 3r grau** les persones que arriben a la **meitat de la condemna**, excepte en els casos que els professionals de tractament ho desestimïn mitjançant informe motivat



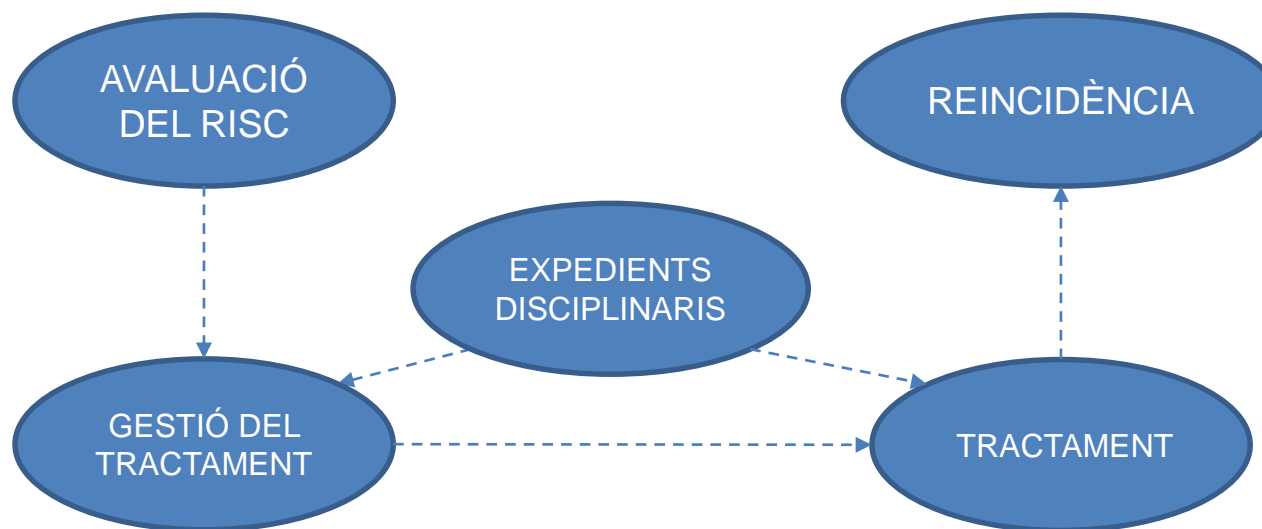
Moltes gràcies!

Segueix-nos a:   @cejfe  Cejfe

Evidències estudis

Quines diferències hi ha a presons respecte la taxa de fa 12 anys?

Sabem què funciona i què no funciona



Mite 1: *La mala conducta dintre la presó és predictiva de la reincidència:* **fals**



Mite 2: *Per mantenir la pau social dins del centre penitenciari és una bona tàctica utilitzar l'endarreriment de les eines de preparació per a la sortida com a incentiu:*

fals